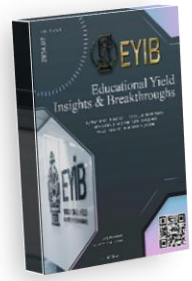
EYIB
EDUCATIONAL YIELD
INSIGHTS & BREAKTHROUGHS
TA'LIMGA OID TUSHUNCHALAR VA YUTUQLAR
ISSN:3060-4648
Vol.8 №3
https://eyib.uz

YANGI O‘ZBEKISTONDA MA’NAVIY-MA’RIFIY ISLOHOTLARNING INSTITUTSIONAL ASOSLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Suyarova Hulkar	*Nizomiy Ganjaviy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti, O‘zbek tili va adabiyoti fakultetining 1-kurs magistranti*
N. B. Kuvvatov	*Ilmiy rahbar: falsafa fanlari doktori, professor (DSc)*

Annotatsiya

Maqolada Yangi O‘zbekistonda ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning institutsional asoslari, ularning ta’lim va mahalla tizimidagi mazmuni hamda natijadorligini baholash masalalari o‘rganiladi. Normativ-huquqiy hujjatlarni qiyosiy va tizimli tahlil qilish asosida ma’naviy tarbiya uzviyligi, tashkilotlararo hamkorlik va raqamli ma’rifatning o‘rni yoritiladi. Tadbirlar soni bilan tarbiyaviy ta’sir o‘rtasidagi farq asoslanib, soha samaradorligini baholashga doir amaliy mezonlar va takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: Yangi O‘zbekiston, ma’naviy-ma’rifiy islohotlar, institutsional hamkorlik, uzluksiz ma’naviy tarbiya, milliy qadriyatlar, ma’naviy muhit, media savodxonlik, samaradorlik.
Аннотация: В статье

Аннотация: В статье рассматриваются институциональные основы духовно-просветительских реформ в Новом Узбекистане, их содержание в системе образования и махалли, а также вопросы оценки результативности. На основе системного и сравнительного анализа нормативных документов раскрываются преемственность духовно-нравственного воспитания, межведомственное взаимодействие и роль цифрового просвещения. Предложены практические критерии оценки воспитательного воздействия реформ.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, духовно-просветительские реформы, институциональное взаимодействие, непрерывное воспитание, национальные ценности, духовная среда, медиаграмотность, эффективность.

Abstract: The article examines the institutional foundations of spiritual and educational reforms in New Uzbekistan, their content within the education and mahalla systems, and the assessment of their effectiveness. Based on a comparative and systematic analysis of regulatory legal documents, the article highlights the continuity of spiritual and moral education, inter-organizational cooperation, and the role of digital enlightenment. It substantiates the distinction between the number of events

held and their educational impact, and puts forward practical criteria and proposals for assessing the effectiveness of this field.

Keywords: New Uzbekistan, spiritual and educational reforms, institutional cooperation, continuous spiritual education, national values, spiritual environment, media literacy, effectiveness.

Kirish

Jamiyat taraqqiyotini faqat iqtisodiy o‘sish yoki moddiy infratuzilmaning yangilanishi bilan izohlash yetarli emas. Insonlarning dunyoqarashi, o‘zaro munosabatlari, tarixiy xotirasi va mas’uliyat hissi ham ijtimoiy rivojlanishning muhim omillaridir. Shu ma’noda Yangi O‘zbekistonda ma’naviy-ma’rifiy sohani takomillashtirishga qaratilgan islohotlar jamiyatning ichki ehtiyojlari, ayniqsa yoshlar tarbiyasi, milliy qadriyatlarni asrash va ma’rifiy muhitni mustahkamlash vazifalari bilan chambarchas bog‘liq.

Ma’naviy islohotlarning o‘ziga xos jihati shundaki, ularning natijasi har doim ham qisqa muddatda yoki birgina raqam bilan ifodalanmaydi. Masalan, o‘tkazilgan uchrashuvlar sonini sanash mumkin, biroq ushbu uchrashuvlar yoshlarning fikrlashida, kitobga munosabatida yoki ijtimoiy mas’uliyatida qanday o‘zgarish yasaganini aniqlash ancha murakkab. Shu bois islohotlarni tahlil qilishda qabul qilingan qarorlar mazmuni bilan birga, ularning amaliy ishlash mexanizmlarini ham ko‘rib chiqish zarur.

Tadqiqotning maqsadi Yangi O‘zbekistonda ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning institutsional asoslarini tahlil qilish, tizimning kuchli va muammoli jihatlarini aniqlash hamda natijadorlikni oshirishga xizmat qiladigan takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Maqolada ma’naviy-ma’rifiy faoliyatning tashkiliy-huquqiy negizlari, uzluksiz tarbiya, mahalla va ta’lim muassasalari hamkorligi, milliy meros va raqamli ma’rifat masalalari aynan shu maqsad doirasida yoritiladi.

Adabiyotlar va huquqiy manbalar tahlili

Ma’naviyat tushunchasini falsafiy va tarbiyaviy jihatdan o‘rganishda milliy qadriyatlar, tarixiy xotira hamda shaxsning axloqiy kamoloti o‘zaro bog‘liq holda qaraladi. Biroq ma’naviy islohotlarning bugungi holatini baholash uchun umumiy nazariy mulohazalarning o‘zi kifoya qilmaydi. Tashkiliy tuzilmalar qaysi vazifalarni bajarishi, tarbiya jarayonida uzviylik qanday ta’minlanishi va faoliyat samarasi qanday tekshirilishi ham tahlil markazida bo‘lishi lozim. Ma’naviyatning ilmiy-metodologik talqini ham tushunchalarni faqat shior yoki umumiy baho sifatida emas, balki shaxs tarbiyasi va ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘lab o‘rganishni talab qiladi1.

2019-yil 31-dekabrdagi 1059-son qaror bilan tasdiqlangan Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi ma’naviy tarbiyaning bolalikdan boshlab izchil davom etishini nazarda tutadi. Unda oila, ta’lim muassasalari va mahallaning o‘zaro hamkorligi, yoshlarning mas’uliyat, bag‘rikenglik, vatanparvarlik va mustaqil fikrlash kabi fazilatlarini shakllantirish hamda tarbiyani baholash indikatorlarini ishlab chiqish vazifalari ko‘rsatilgan. Demak, konsepsiya ma’naviy tarbiyani faqat ayrim bayram yoki tadbir bilan emas, kundalik hayotdagi izchil jarayon bilan bog‘laydi2.

Prezidentning 2021-yil 26-martdagi PQ-5040-son qarori ma’naviy-ma’rifiy ishlarni muvofiqlashtirish, ilmiy-tadqiqot va targ‘ibot faoliyatini takomillashtirish, hududlarning xususiyatini hisobga olish kabi vazifalarni belgilagan. Qarorda Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi, uning hududiy bo‘limlari hamda tegishli

tashkilotlarning hamkorligi muhim o‘rin tutadi. Mazkur hujjatni tahlil qilish sohaning faqat g‘oyaviy mazmuni emas, balki uni amaliyotga tatbiq etuvchi tashkiliy tizim ham islohot obyekti ekanini ko‘rsatadi3.

2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmon bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida inson salohiyatini rivojlantirish, ta’lim va madaniy muhitga e’tibor qaratilgan. Strategiya ma’naviy tarbiya haqidagi maxsus hujjat o‘rnini bosmaydi, ammo inson rivoji bilan bog‘liq umumiy maqsadlarni kengroq siyosiy va ijtimoiy kontekstda tushunishga imkon beradi. Shuning uchun ushbu maqolada asosiy tahlil sohaga bevosita taalluqli qaror va konsepsiya atrofida olib borilib, strategiya4 yordamchi manba sifatida qo‘llanadi. Bu yo‘nalish 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasida ma’naviy taraqqiyotni ta’minlash alohida ustuvor yo‘nalish etib belgilanganligi bilan ham uzviy bog‘liq.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqola hujjatlar tahliliga asoslangan nazariy-tahliliy tadqiqotdir. Unda PQ-5040-son qaror va Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasidagi vazifalar tizimli yondashuv asosida o‘rganildi, ularning tashkiliy va tarbiyaviy yo‘nalishlari qiyoslandi. Shuningdek, me’yoriy hujjatlarda belgilangan maqsadlardan kelib chiqib, amaliy natijalarni baholash uchun qo‘llash mumkin bo‘lgan5 mezonlar mantiqiy tahlil orqali ishlab chiqildi.

Tadqiqot doirasida mustaqil sotsiologik so‘rov, tajriba-sinov yoki keng ko‘lamli empirik monitoring o‘tkazilmadi. Shu sababli quyida keltirilgan baholash mezonlari amaliyotda sinovdan o‘tgan natija sifatida emas, keyingi tadqiqot va muassasalar faoliyatida tekshirilishi mumkin bo‘lgan ilmiy-amaliy takliflar sifatida taqdim etiladi. Bunday chegarani aniq ko‘rsatish hujjatda belgilangan vazifalarni amalda to‘liq bajarilgan natijalar bilan aralashtirib yubormaslikka yordam beradi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning institutsional mohiyati. Institutsional yondashuv deganda ma’naviy-ma’rifiy faoliyat uchun javobgar tashkilotlar, ularning vakolatlari, o‘zaro hamkorlik tartibi va natijani baholash usullari bir butun tizim sifatida tushuniladi. Bu yondashuvning ustunligi shundaki, tarbiya jarayonidagi muammoni faqat alohida ijrochi yoki tadbir sifati bilan izohlab qolmay, uni yuzaga keltirayotgan tashkiliy sharoitlarni ham ko‘rishga imkon beradi.

PQ-5040-son qarorda davlat organlari, nodavlat tashkilotlar, ekspertlar va hududiy bo‘linmalar faoliyatini muvofiqlashtirishga e’tibor qaratilgan. Mazkur talabning amaliy mazmuni turli muassasalar bir mavzuda bir-birini takrorlaydigan tadbirlar o‘tkazishi o‘rniga, umumiy tarbiyaviy maqsadga xizmat qiladigan ishlarni kelishib rejalashtirishidir. Masalan, maktabda tarixiy meros haqida berilgan bilimni mahalladagi ma’rifiy suhbat va6 kutubxona faoliyati mustahkamlasa, tarbiya alohida hodisa emas, davomli ijtimoiy tajribaga aylanadi.

Bunda markaziy ko‘rsatmalar bilan hududiy ehtiyojlar o‘rtasidagi muvozanat alohida ahamiyatga ega. Bir hududda kitobxonlik muhitini kuchaytirish dolzarb bo‘lsa, boshqasida ota-onalarning tarbiyaga jalb qilinishi yoki yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish ustuvor bo‘lishi mumkin. Shu sababli barcha joyda aynan bir xil tadbirlar sonini talab qilishdan ko‘ra, umumiy maqsadni saqlagan holda mahalliy sharoitga mos usullarni tanlash ko‘proq samara berishi mumkin.

Uzluksiz ma’naviy tarbiya va mas’uliyatning taqsimlanishi. 1059-son qarordagi konsepsiya tarbiyani bosqichma-bosqich olib borish zarurligini ta’kidlaydi. Uning mohiyati shaxsda shakllanayotgan fazilatlar keyingi ta’lim bosqichida e’tibordan chetda qolmasligidadir. Agar bolaga boshlang‘ich davrda hurmat, halollik va mas’uliyat haqida tushuncha berilsa, keyingi bosqichlarda bu tushunchalar munozara, tanlov, jamoaviy ish7 va kundalik xatti-harakat orqali chuqurlashishi kerak.

Bu jarayonda oila va maktabning vazifalari bir xil emas, balki bir-birini to‘ldiradi. Oila kundalik xulq va munosabat namunalarini beradi, ta’lim muassasasi esa mazkur tajribani bilim, tahlil hamda ijtimoiy mas’uliyat bilan boyitadi. Mahalla esa shaxsning jamoadagi o‘rnini anglashiga xizmat qiladigan ijtimoiy maydon bo‘la oladi. Ushbu uch muhitning o‘zaro uzilib qolishi tarbiyaviy ta’sirning barqarorligini susaytiradi. Milliy tarbiyaga doir pedagogik adabiyotlarda tarbiya jarayonining oila va8 ijtimoiy muhit bilan bog‘liqligi muhim nazariy masala sifatida qaraladi.

Shu nuqtayi nazardan, ma’naviy tarbiya bo‘yicha hamkorlikning sifatini baholashda yig‘ilishlar soni emas, muammoga birgalikda yechim topish tajribasiga e’tibor qaratish lozim. Masalan, o‘quvchining kitob o‘qishga qiziqishi pasaygan bo‘lsa, faqat targ‘ibot o‘tkazish emas, oilaviy o‘qish muhitini, maktab kutubxonasidan foydalanishni va tengdoshlar orasidagi kitob muhokamalarini birgalikda rivojlantirish muhim bo‘ladi. Bu misol tavsiya sifatida keltirilmoqda; u o‘tkazilgan tajriba natijasini ifodalamaydi.

Milliy qadriyatlar va tarixiy merosning tarbiyaviy mazmuni. Ma’naviy-ma’rifiy islohotlarda milliy qadriyatlarni asrash masalasi faqat o‘tmishdagi buyuk siymolar nomini tilga olishdan iborat bo‘lmasligi kerak. Tarixiy merosning tarbiyaviy ahamiyati uning mazmunini bugungi hayot bilan bog‘lash orqali kuchayadi. Adabiyotdagi vijdon, adolat, ilmga intilish va insoniylik haqidagi g‘oyalar yoshlar uchun shaxsiy tanlov va munosabatlar mezoniga aylangandagina ma’rifiy faoliyat mazmunli natijaga yaqinlashadi. Ma’naviyatning shaxs va jamiyat hayotidagi o‘rniga bag‘ishlangan nazariy adabiyotlarda ham tarixiy xotira bilan axloqiy mas’uliyatning o‘zaro aloqasi9 alohida yoritiladi.

Masalan, mumtoz adabiyot yoki allomalar merosiga bag‘ishlangan mashg‘ulotda asarning yaratilgan davri va muallif tarjimayi holi bilan cheklanib qolish mumkin. Ammo asardagi axloqiy muammoni hozirgi jamiyatdagi vaziyatlar bilan taqqoslash, turli qarashlarni asosli muhokama qilish va mustaqil xulosa chiqarishga undash tarbiyaviy vazifani chuqurlashtiradi. Shu ma’noda milliy merosni o‘rganish va tanqidiy tafakkurni rivojlantirish bir-biriga zid emas, aksincha bir-birini boyituvchi yo‘nalishlardir.

Ma’naviy-ma’rifiy ishlarning ta’lim muassasalaridagi samaradorligi. Ta’lim muassasasidagi ma’naviy faoliyatning asosiy maqsadi o‘quvchini tayyor shiorlarni takrorlashga emas, o‘z fikrini madaniyatli ifodalashga, boshqalarning qarashini hurmat qilishga va mas’uliyatli qaror qabul qilishga o‘rgatish bo‘lishi kerak. Bunday ko‘nikmalar faqat tadbirda ishtirok etish orqali emas, dars, kitobxonlik, ijodiy faoliyat va muhokama jarayonida shakllanadi. Ma’naviyat asoslariga oid o‘quv-uslubiy adabiyotlar ham qadriyat va10 axloqiy me’yorlarni ta’lim jarayonida tushuntirish uchun nazariy zamin yaratadi.

Tadbirlar natijadorligini aniqlash uchun uch bosqichli kuzatuv usulini taklif etish mumkin. Birinchi bosqichda ishtirokchilarning mavzu haqidagi boshlang‘ich

tushunchalari qayd etiladi. Ikkinchi bosqichda ular ma’rifiy faoliyat davomida qanday savollar qo‘ygani, fikr bildirgani va amaliy topshiriqni bajargani kuzatiladi. Uchinchi bosqichda esa ma’lum vaqt o‘tgach, egallangan bilimni kundalik holatda qo‘llashga oid oddiy topshiriq beriladi. Bu usul tatbiq etilsa, tadbir miqdori bilan uning tarbiyaviy mazmunini farqlash osonlashadi.

Raqamli muhitdagi ma’naviy-ma’rifiy faoliyat. Axborot manbalarining ko‘payishi ma’naviy tarbiya oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Bugun yoshlar tarix, madaniyat va ijtimoiy hodisalar haqidagi qarashlarni ko‘pincha internet orqali ham shakllantiradi. Shunday sharoitda ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni faqat an’anaviy suhbat va ma’ruza bilan cheklash uning ta’sir doirasini toraytiradi. Raqamli vositalar esa mazmunli ma’rifiy materiallarni kengroq yetkazish imkonini beradi.!11

PQ-5040-son qarorda internet madaniyati, axborot xurujlariga qarshi mafkuraviy immunitet va raqamli targ‘ibot bilan bog‘liq vazifalar belgilangan. Mazkur yo‘nalishni talqin qilishda mafkuraviy immunitetni faqat nomaqbul axborotni chetlab o‘tish deb emas, axborotning muallifini, dalilini, maqsadini va ishonchliligini baholay olish ko‘nikmasi bilan bog‘lash maqsadga muvofiq. Axborotni tekshirishga o‘rgangan yosh o‘zi duch kelgan ma’lumot haqida ongli fikr yurita oladi.

Raqamli ma’rifatning muvaffaqiyati sahifaga joylangan materiallar yoki ko‘rishlar soni bilangina belgilanmaydi. Masalan, tarixiy mavzudagi qisqa videoni ko‘rgan foydalanuvchi uning manbasini bilishi, undagi asosiy fikrni izohlashi va boshqa ma’lumot bilan taqqoslashi muhimroq natija bo‘lishi mumkin. Shunday qilib, ma’naviy-ma’rifiy kontentni tayyorlashda sodda til, dalilning aniqligi, milliy merosga hurmat va muloqotga ochiqlik birgalikda hisobga olinishi lozim.

Islohotlar natijadorligini baholashdagi asosiy muammo. Hujjatlarda ma’naviy-ma’rifiy ishlar sifatini oshirish, monitoring olib borish va samarali usullar ishlab chiqish vazifalari qayd etilgan. Biroq maqsadning belgilanishi uning barcha hududlarda bir xil darajada ro‘yobga chiqqanini anglatmaydi. Shu sababli, tadqiqotchi vazifa, amalga oshirilgan faoliyat va kuzatilgan tarbiyaviy natijani12 alohida tahlil qilishi kerak.

Amaliyotda baholash mezonlarini uch guruhga ajratish foydali: tashkiliy mezonlar, mazmun mezonlari va natija mezonlari. Tashkiliy mezonlarga hamkorlik rejasi, mas’ullar faoliyati va auditoriyaga yetib borish darajasi kiradi. Mazmun mezonlari mavzuning dolzarbligi, manbalar ishonchliligi va yosh xususiyatiga moslikni qamrab oladi. Natija mezonlari esa ishtirokchining tushunchasi, mustaqil fikri, o‘zaro hurmatga munosabati va amaliy faolligidagi o‘zgarishni kuzatishga qaratiladi.

Bu mezonlarni qo‘llashda ehtiyotkorlik zarur. Insonning ma’naviy olami murakkab bo‘lgani uchun bir martalik savolnoma yoki bir tadbir natijasidan umumiy xulosa chiqarish to‘g‘ri emas. Kuzatuvlar takroriy, yoshga mos va shaxsiy qadr-qimmatni hurmat qiluvchi shaklda olib borilishi kerak. Ma’naviy kamolotni faqat tashqi intizom yoki tayyor javob bilan tenglashtirish esa tarbiyaning asl mazmunini toraytirib qo‘yadi.

Ma’naviy-ma’rifiy dasturlarning hududiy xususiyatlari. Islohotlar yagona mamlakat miqyosida olib borilsa-da, ularni qabul qiladigan ijtimoiy muhit bir xil emas. Hududlarning tarixiy-madaniy an’analari, ta’lim va kutubxona imkoniyatlari, yoshlarning qiziqishlari hamda oilalar ishtiroki turlicha bo‘lishi mumkin. Shuning

uchun ma’naviy-ma’rifiy dastur tuzishda hududning ehtiyojini dastlab aniqlash, so‘ng unga mos mazmun va vosita tanlash maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv umumiy milliy maqsadni zaiflashtirmaydi, aksincha uning turli sharoitlarda tushunarli va ta’sirchan13 bo‘lishiga xizmat qiladi.

Hududiy ehtiyojlarni aniqlash uchun katta mablag‘ talab etadigan tadqiqot har doim ham shart emas. Ta’lim muassasalari, kutubxonalar va mahalla vakillari faoliyat davomida muntazam uchraydigan savollarni, yoshlarning murojaatlarini hamda o‘tkazilgan mashg‘ulotlar yuzasidan bildirilgan fikrlarni umumlashtirishi mumkin. Muhimi, yig‘ilgan ma’lumot faqat rasmiy jadvalni to‘ldirishga emas, ish mazmunini takomillashtirishga xizmat qilsin. Shu bilan birga, shaxsiy ma’lumotlarni yig‘ishda zarurat va maxfiylik tamoyillariga amal qilish lozim.

Ma’naviy-ma’rifiy faoliyat va ijtimoiy ishonch. Islohotlarning tarbiyaviy ta’siri ko‘p jihatdan muloqot qanday usulda tashkil etilganiga ham bog‘liq. Tinglovchi o‘z fikrini erkin va hurmat bilan ayta oladigan suhbatda ma’naviy masalalarni chuqurroq anglash imkoniga ega bo‘ladi. Aksincha, savol berishga imkon qoldirmaydigan bir tomonlama targ‘ibot mavzuning kundalik hayot bilan aloqasini susaytirishi mumkin. Shu bois ma’naviy-ma’rifiy uchrashuvlarda savol-javob, hayotiy vaziyat tahlili va munozara usullaridan o‘rinli foydalanish muhimdir.

Bunday muloqot usullari, ayniqsa, tarixiy xotira, oilaviy qadriyatlar, o‘zaro hurmat va fuqarolik mas’uliyati bilan bog‘liq mavzularda foydalidir. Masalan, o‘quvchilar muayyan axloqiy vaziyatning bir nechta yechimini taqqoslab, qaysi qaror insoniylik va adolat mezoniga ko‘proq mos kelishini tushuntirishi mumkin. Natijada ma’naviy qadriyat tayyor qoida emas, ongli tanlov mezoni sifatida idrok etiladi. Bu fikr amaliyot uchun taklif bo‘lib, uning samarasi alohida kuzatuv orqali tekshirilishi lozim.

Ma’naviy islohotlar istiqbolini baholashda barqarorlik masalasi ham muhim. Bir martalik mazmunli loyiha ijobiy taassurot uyg‘otishi mumkin, biroq shu ish keyingi oy va yillarda davom etmasa, uning ta’siri haqida qat’iy xulosa chiqarish qiyin. Shu sababli, ma’naviy-ma’rifiy faoliyatda davomiy reja, mas’ullar o‘rtasidagi aloqadorlik va tajribani yangi ishtirokchilarga yetkazish mexanizmlari zarur. Uzluksizlik tamoyili aynan shunda o‘z amaliy ifodasini topadi: tarbiya bir tadbir yoki bir muassasaning vazifasi bo‘lib qolmaydi.

Institutsional hamkorlikni takomillashtirish istiqbollari. Tahlil asosida birinchi navbatda muassasalarning vazifalarini aniq taqsimlash va umumiy tarbiyaviy maqsadni kelishib olish zarurligi ko‘rinadi. Masalan, biror hududda yoshlar kitobxonligini rivojlantirish rejalashtirilsa, maktab mazmunli mutolaa topshiriqlarini, kutubxona manba va uchrashuvlarni, mahalla esa oilalarni jalb qilish shakllarini belgilashi mumkin. Har bir bo‘g‘inning hissasi alohida qayd etilsa, takrorlar kamayib, hamkorlik mazmunli bo‘ladi.

Ikkinchi istiqbolli yo‘nalish ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tashkil etuvchilarning metodik tayyorgarligini oshirishdir. Yaxshi mazmunga ega g‘oya ham tinglovchining yoshi va ehtiyojiga mos usul tanlanmasa, kutilgan ta’sirni bermasligi mumkin. Shu bois ma’ruzachilar, pedagoglar va mahalla faollari uchun muloqot14 olib borish, bahsni boshqarish, ishonchli manbalardan foydalanish hamda tarbiyaviy natijani kuzatish ko‘nikmalarini rivojlantirish amaliy ahamiyatga ega.

Uchinchi yo‘nalish natijalarni tahlil qilish va qayta aloqa tizimini mustahkamlashdir. Ma’naviy-ma’rifiy tadbir yakunida umumiy hisobot tuzish bilan cheklanmasdan, qatnashchilarning fikrlari va takliflarini o‘rganish, keyingi faoliyatni shunga muvofiq tuzatish kerak. Bunday yondashuvda hisobot nazorat hujjati bo‘lib qolmay, kelgusi ishni yaxshilash vositasiga aylanadi.

Mualliflik nuqtayi nazariga ko‘ra, Yangi O‘zbekistonda ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning kelajakdagi samarasi tashkiliy tizimning mavjudligidan ko‘ra, uning inson hayotidagi aniq tarbiyaviy ehtiyojlarga qanchalik javob berishiga bog‘liq. Shuning uchun mazmun, hamkorlik va natijani baholash bir-biridan ajratilmasligi kerak. Aynan shu uch unsur uyg‘unlashganda ma’naviy-ma’rifiy faoliyat bir martalik targ‘ibotdan uzluksiz ma’rifiy jarayonga aylanishi mumkin.

Xulosa

Yangi O‘zbekistonda ma’naviy-ma’rifiy islohotlar jamiyatning madaniy va axloqiy hayotini rivojlantirishga qaratilgan muhim jarayon sifatida namoyon bo‘lmoqda. O‘rganilgan huquqiy hujjatlar sohada institutsional hamkorlik, uzluksiz tarbiya va ilmiy asoslangan monitoringga e’tibor qaratilayotganini ko‘rsatadi. Biroq bunday vazifalarning belgilanishi bilan ularning real tarbiyaviy natijasini bir tushuncha sifatida qabul qilish mumkin emas.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy islohotlarning uzoq muddatli ahamiyati milliy qadriyatlarni saqlashni zamonaviy fikrlash, shaxsiy mas’uliyat va ma’rifiy muloqot bilan uyg‘unlashtira olishga bog‘liq. Oila, ta’lim muassasasi va mahalla o‘rtasidagi hamkorlik mazmunli tashkil etilsa, ma’naviy tarbiya kundalik hayotda davom etuvchi jarayonga aylanadi. Natijadorlikni baholashda esa tadbirlar ko‘lami bilan bir qatorda insonlarning bilim va munosabatidagi o‘zgarishlarni ham e’tiborga olish zarur.

Shu asosda ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha hududiy ehtiyojlarga mos dasturlar ishlab chiqish, mas’ullarning metodik tayyorgarligini oshirish va tarbiyaviy ta’sirni kuzatish mezonlarini amaliy sinovdan o‘tkazish tavsiya etiladi. Ushbu takliflar ma’naviy islohotlarni raqamlar yoki rasmiy tadbirlar doirasida emas, inson kamoloti va jamiyatdagi ma’rifiy muhit bilan bog‘liq holda baholashga xizmat qilishi mumkin.

1. Omonov B. Ma’naviyatning ilmiy metodologiyasi. O‘quv-uslubiy majmua, 2024. ZiyoNET: https://library.ziyonet.uz/book/134038

2. Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi 1059-son qarori, 1-ilova — Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi. https://lex.uz/docs/-4676839

3. Prezidentning 2021-yil 26-martdagi PQ-5040-son qarori, ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari. https://lex.uz/docs/-5344692

4. Prezidentning 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni, Taraqqiyot strategiyasining V yo‘nalishi; 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmon. https://lex.uz/docs/-5841063; https://lex.uz/docs/-6600413

5. Ushbu tadqiqotning hujjatlar tahlilidagi asosiy manbalari: VM 1059-son qarori va Prezident PQ-5040-son qarori. https://lex.uz/docs/-4676839; https://lex.uz/docs/-5344692

6. PQ-5040-son qaror, ma’naviy-ma’rifiy ishlarni muvofiqlashtirish va ijtimoiy hamkorlikka doir bandlar. https://lex.uz/docs/-5344692

7. 1059-son qarorga 1-ilova, Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi, tarbiya bosqichlari haqidagi bo‘limlar. https://lex.uz/docs/-4676839

8. Qurbonov M. Milliy tarbiya. Toshkent, 2007. Bibliografik ma’lumot: https://library.dtpi.uz/uz/adabiyotlar/monografiya/milliy-tarbiya

9. Karimov I. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. 2008. Bibliografik ma’lumot: https://library.ziyonet.uz/book/50298

10. Xandamova M. Ma’naviyat asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. 2014. https://library.ziyonet.uz/book/12397

11. PQ-5040-son qarorda internet madaniyati, mafkuraviy immunitet va targ‘ibotning zamonaviy shakllari bilan bog‘liq yo‘nalishlar ko‘rsatilgan. https://lex.uz/docs/-5344692

12. 1059-son va PQ-5040-son hujjatlarida ma’naviy tarbiya hamda targ‘ibot ishlarini muvofiqlashtirish va monitoring qilish vazifalari nazarda tutilgan. https://lex.uz/docs/-4676839; https://lex.uz/docs/-5344692

13. PQ-5040-son qaror soha va hududlarning o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan dasturlar ishlab chiqish vazifasini belgilaydi. https://lex.uz/docs/-5344692

14. 1059-son qaror konsepsiyasida tarbiya jarayonining ilmiy-metodik uzviyligi va pedagogik texnologiyalarni qo‘llash zarurligi qayd etilgan. https://lex.uz/docs/-4676839

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrdagi 1059-son qarori. “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. https://lex.uz/docs/-4676839

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-martdagi PQ-5040-son qarori. “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. https://lex.uz/docs/-5344692

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”. https://lex.uz/docs/-5841063

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida. https://lex.uz/docs/-6600413

5. Omonov B. Ma’naviyatning ilmiy metodologiyasi. O‘quv-uslubiy majmua. 2024. ZiyoNET elektron kutubxonasi. https://library.ziyonet.uz/book/134038

6. Karimov I. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. 2008. ZiyoNET elektron kutubxonasi. https://library.ziyonet.uz/book/50298

7. Qurbonov M. Milliy tarbiya. Monografiya. Toshkent, 2007. 240 b. ISBN 978-9943-04-045-8. https://library.dtpi.uz/uz/adabiyotlar/monografiya/milliy-tarbiya

8. Xandamova M. Ma’naviyat asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. 2014. ZiyoNET elektron kutubxonasi. https://library.ziyonet.uz/book/12397